

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

У кримінальному судочинстві слідчий володіє широким арсеналом засобів, передбачених законом для профілактики злочинів. Саме він одним із перших починає роботу з усунення причин та умов, що сприяли скоєнню злочину.

В юридичній літературі існує декілька точок зору на зміст профілактичної діяльності слідчого. Одні автори обмежують його лише виявленням та усуненням причин і умов, що сприяли вчиненню злочину [1, 16]. Інші автори, на нашу думку, займають більш перспективну позицію, включаючи до попереджувальної діяльності слідчого, поряд з виявленням та усуненням причин, також і запобігання злочинів [2, с.102]. Однак і остання точка зору не дозволяє з'ясувати характер профілактичної функції слідчого у всій її повноті.

Ю.А. Іванов намагається визначити попереджувальну діяльність слідчого ширше, як спеціальну діяльність, спрямовану на недопущення вчинення злочинів. Вона, на його думку, складається із заходів по виявленню й усуненню причин злочинів і умов, що сприяють їх вчиненню, та заходів по недопущенню конкретного злочину, скоєння якого замишляється або готується, а також по недопущення настання злочинного результату в тих випадках, коли злочинна діяльність вже почалася [3, с.62].

Але і таке визначення попереджувальної діяльності через неконкретність не дозволяє виділити основні процесуальні моменти в профілактиці злочинів.

Спробуємо розкрити сутність попереджувальної діяльності слідчого з позиції законодавця. Так, кримінально-процесуальний закон розглядає попередження злочинів як невід'ємну частину діяльності органів кримінальної юстиції, що дозволяє зробити певні висновки:

1. Попередження злочинів виступає однією з важливих цілей наук кримінального процесу, криміналістики та криминології, органічно пов'язаних з практикою розкриття та розслідування злочинів, охороною прав і законних інтересів громадян, передбачених Конституцією.

2. Попередження злочинів можна розглядати як відносно самостійний та складний за структурою різновид оперативно-службової діяльності з розкриття та розслідування злочинів, який має кримінально-процесуальні, криміналістичні й криминологічні аспекти, що наповнюють цю діяльність своїм специфічним змістом і яким притаманні особливості механізмів реалізації.

3. Криміналістичне попередження злочинів відрізняється від інших видів профілактики тим, що воно обмежене межами кримінально-процесуального закону, який визначає заходи та процедури такої діяльності, а також термінами провадження по конкретній кримінальній справі.

Таким чином, можна стверджувати наявність в криміналістичній специфічного роду діяльності – попереджувальної, або профілактичної.

Профілактикою злочинів займаються орган дізнання, слідчий, начальник слідчого відділу, прокурор, суд, між якими є певні зв'язки. Кожний з цих учасників кримінального судочинства займає відповідне місце і наділений законом специфічними повноваженнями, що мають свої особливості.

На нашу думку, існує два види профілактичної (попереджувальної) діяльності слідчого: загально-попереджувальна та спеціально-попереджувальна.

У ході провадження по кримінальній справі певну частину своїх зусиль слідчий спрямовує на реалізацію загально-попереджувальних заходів, змістом яких є недопущення скоєння злочину особами, що беруть участь в досудовому слідстві. При цьому слідчий використовує різноманітні процесуальні та криміналістичні засоби.

Наприклад, на стадії перевірки заяви або повідомлення про злочин слідчий має право і зобов'язаний вжити всіх можливих заходів, щоб запобігти злочині або припинити його, а також за наявності відповідних підстав, що свідчать про реальну загрозу життю та здоров'ю особи, яка повідомила про злочин, слідчий застосовує необхідні заходи з метою забезпечення безпеки заявника, членів його сім'ї та близьких родичів (ч.3 ст.97).

Велике значення в загально-попереджувальній діяльності слідчого відводиться виховному впливу на осіб, що беруть участь у даній стадії (заявника про подію, очевидців, особу, що з'явилась з повинною і т.ін.). Головне тут – метод переконання, виховання та вплив на свідомість індивіда або групи індивідів.

Виховний вплив здійснюється різними засобами, із яких одним, відповідно до ч.2 ст.95 КПК України, є роз'яснення заявнику відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, про що робиться позначка в протоколі, яка посвідчується підписом заявника.

Отже, загально-попереджувальну діяльність не можна відривати або протиставляти іншим напрямкам слідчої роботи з швидкого та повного розкриття злочинів, викриттю винних та ін.

Профілактична діяльність – органічна частина розслідування злочинів, яка здійснюється методами та засобами, передбаченими кримінально-процесуальним законом, і спрямована на попередження злочинів.

В спеціально попереджувальній діяльності важлива роль, на наш погляд, належить органам досудового слідства (органам дізнання, слідчому). Саме ці органи кримінально-процесуальний закон називає в числі перших, коли мова йде про обов'язки виявлення й усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину.

Спеціальною процесуальною формою профілактичної діяльності слідчого за результатами розслідування конкретного злочину є внесення подання до відповідного державного органу, громадської організації або повідомлення посадовій особі про вжиття заходів щодо усунення причин і умов, які сприяли вчиненню даного злочину (ст.23-1 КПК України). У цьому процесуальному документі слідчий повідомляє встановлені розслідуванням обставини злочину, аналізує сприяючі причини та умови, пропонує вжити заходів щодо їх усунення.

Мета подання – усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, через відповідні посадові особи підприємств, установ і громадські організації, які зобов'язані не пізніше, чим в місячний термін розглянути подання і повідомити про вжиті заходи.

Підставою для внесення подання служать лише ті причини і умови, що сприяли вчиненню злочину, які продовжують існувати на момент їх встановлення. З іншого боку, аналогічну задачу виконує і окрема ухвала суду, яка відповідно зі ст.273 КПК України є рішенням.

Подання слідчого про усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, як і окрема ухвала суду виступають формою реагування на встановлені причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

На слідчого також покладена функція контролю за виконанням подання про усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину. У випадку залишення посадовою особою подання без розгляду, слідчий повинен скласти протокол про адміністративне правопорушення за ознаками ст.185-6 КрАП України, та направити його до суду (ст.23-1 КПК України).

Таким чином, спеціально-попереджувальна діяльність слідчого є складною, різнорівневою за своїм змістом, вимагає використання специфічних засобів, застосування яких потребує правового регулювання.

До інших форм здійснення профілактичних заходів для усунення умов, що сприяли вчиненню злочинів, які доповнюють процесуальні дії слідчого, відносяться також:

а) повідомлення обставин учинення конкретного злочину посадових осіб підприємств, організацій з метою з'ясування чинників, які сприяли злочинній поведінці винного, а також вживання заходів щодо їх усунення;

б) узагальнення відповідей на подання слідчого відповідних органів, організацій, посадових осіб у зв'язку з недостатнім прийняттям ними заходів щодо виявлених нестач для належного реагування (процесуального, прокурорського);

в) публікації у місцевій пресі, виступи по радіо і телебаченню, якщо встановлені розслідуванням чинники, які сприяють учиненню злочинів, мають поширений характер серед певних верств населення (наприклад, поширення наркоманії, хуліганські прояви, побутові конфлікти тощо).

г) виступи перед громадськістю або проведення індивідуальних профілактичних співбесід з особами, що схильні до вчинення злочинів.

Таким чином, саме шляхом використання вищевказаних форм профілактичної діяльності слідчого досягається ефективне зниження кількісних і якісних показників злочинності.

Список літератури: 1. Мариупольский Л.А., Гольст Г.Р. К вопросу о процессуальных функциях следователя // Сов. государство и право. 1963. 2. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции. М., 1986. 3. Иванов Ю.А. Воспитательное воздействие предварительного следствия. М., 1967.

Надійшла до редколегії 27.03.03